

El teatre d'en Sabbath

Orígens, 350

RBA LA MAGRANA

PHILIP ROTH

EL TEATRE D'EN
SABBATH

Traducció

XAVIER PÀMIES

RBA

El fragment de *La tragèdia de Macbeth* que es pot llegir a la pàgina 237
està extret de la traducció de Miquel Desclot (*La tragèdia de Macbeth*.
Barcelona: Columna/Fundació Romea, 2002).

© Philip Roth, 1995.
© de la traducció: Xavier Pàmies, 2014.
© d'aquesta edició: RBA Libros, SA, 2014.
Av. Diagonal, 189 - Barcelona 08018.
rballibres.com

Primera edició: octubre de 2014.

RBA LA MAGRANA
REF.: OMAC394
ISBN: 978-84-8264-736-4
DIPÒSIT LEGAL: B-15.393-2014

COMPOSICIÓ • ÀTONA VÍCTOR IGUAL, S.L.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita
de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa
a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro
(Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

A DOS AMICS

JANET HOBHOUSE

1948-1991

MELVIN TUMIN

1919-1994

PRÒSPERO: De cada tres pensaments,
en tindrè un per a la meva tomba.

La tempesta, acte cinquè, escena primera

I

NO HI HA RES QUE FACI HONOR
A LA SEVA PARAULA

O deixes de follar amb altres o ho deixem córrer.

Aquest va ser l'últimàtum, l'últimàtum absolutament inversemblant i imprevisit que l'amistançada de cinquanta-dos anys va llançar entre llàgrimes al seu amant de seixanta-quatre per l'aniversari d'una relació que s'havia prolongat amb una libidinositat prodigiosa —i que, també de forma prodigiosa, havien mantingut en secret— durant tretze anys. Però ara, amb les descàrregues hormonals anant a menys i la pròstata augmentant de volum, i segurament amb no gaires anys més de potència sexual mínimament acceptable —i potser no gaire temps més de vida—, a tocar del final de tot, ella li exigia, si no volia perdre-la, que canviés de la nit al dia.

Ella es deia Drenka Balich, i era la sòcia comercial i matrimonial de l'amo de l'hotel del poble, molt apreciada per les atencions que prodigava a tots els hostes, per la tendresa bondadosa i maternal que tenia no només amb els infants i la gent gran que s'hi allotjava sinó també amb les noies del poble que feien la neteja de les habitacions i servien al menjador; ell era en Mickey Sabbath, titellaire oblidat, un home baix i corpulent de barba blanca, inquietants ulls verds i dits adolorits per l'artrosi que, si hagués dit que sí a en Jim Henson trenta i tants anys enrere, abans que *Barri Sèsam* comen-

cés, un dia que en Henson el va portar a dinar a l'Upper East Side i li va proposar d'afegir-se a la seva colla de quatre o cinc persones, hauria pogut estar tots aquests anys a dintre de la gallina Caponata. En lloc d'en Caroll Spinney, hauria sigut en Sabbath qui hagués estat a dintre de la gallina Caponata, en Sabbath qui hauria tingut una estrella al Passeig de la Fama de Hollywood, en Sabbath qui hauria anat a la Xina amb en Bob Hope; o això es complaïa a recordar-li la seva dona, la Roseanna, quan ella encara es matava bevent per dues irrecusables raons personals: per tot el que no havia passat i per tot el que havia passat. Però com que en Sabbath no hauria estat més satisfet a dintre de la gallina Caponata de com ho estava a dintre de la Roseanna, la pulla no el feria gaire. L'any 1989, arran de la deshonra pública a què en Sabbath va quedar exposat per assetjament sexual flagrant sobre una noia quaranta anys més jove que ell, la Roseanna havia hagut d'estar ingressada un mes en una institució psiquiàtrica a causa de l'alcoholisme en què la va fer caure la humiliació de l'escàndol.

—¿Amb una parella monògama no en tens prou? —va demanar en Sabbath a la Drenka—. ¿Tant t'agrada ser monògama amb el teu marit que ara vols ser-ho també amb mi? ¿No saps veure cap relació entre la fidelitat envejable del teu marit i el fet que físicament et repugni? —Pomposament va continuar—: Nosaltres no hem deixat de sentir desig l'un per l'altre sense haver-nos imposat cap compromís, cap jurament ni cap restricció, mentre que amb ell follar et resulta repulsiu ni que siguin els dos minuts al mes en què t'ajup sobre la taula del menjador per ficar-te-la per darrere. I ¿per què això? En Matija és ceapat, fort, viril, amb una mata de cabells negres com un eriçó. Té uns cabells com espines. Totes les senyores grans del comtat n'estan enamorades, i no només pel seu encant eslau. Té un físic que les excita. Totes les teves cambreretes estan boges per aquell clotet que té a la

barbeta. L'he observat a la cuina quan a l'agost hi fa una temperatura de trenta-vuit graus i a la terrassa estan servint deu rengleres de taules; l'he vist preparant els plats, rostint aquells quebabs amb la samarreta xopa, lluent de greix, i m'excita a mi i tot. Només repugna a la seva dona. ¿Què ho fa? Tota la parafernàlia de la naturalesa monògama, ho fa.

La Drenka caminava al costat seu amb aire ensopit, pujant el dret vessant de bosc en direcció a la capçalera de vall on baixava borbollejant la riera on es banyaven, una aigua neta que saltava remorosa per una graonada de blocs de granit, esquitllant-se entre els bedolls de fulla glauca i tronc inclinat pel vent que s'hi abocaven des de totes dues ribes. Durant els primers mesos de la relació, en una caminada que havia fet tota sola buscant un niu per als seus amors, la Drenka havia descobert, enmig d'un rodal d'avets venerables no gaire allunyat de la riera, tres grans roques, cada una amb la forma i el color d'un elefant petit, que delimitaven la clariana triangular que van acabar tenint com a llar. El fanqueig, la neu i els caçadors borratxos que caçaven pel bosc feien que la part més alta de la muntanya no fos accessible durant totes les estacions; però des de maig fins a primers d'octubre, si no plovia, era allà on es refugiaven per abandonar-se l'un a l'altre. Uns quants anys enrere havia aparegut sense més ni més un helicòpter que s'havia quedat suspès un moment a una trentena de metres damunt seu mentre ells jeien despullats a la lona que havien estès a terra; però, a part d'això, encara que «la gruta», com ells anomenaven el seu amagatall, quedava només a un quart d'hora a peu de l'única carretera asfaltada que unia Madamaska Falls amb la plana, cap presència humana havia fet perillar el seu campament secret.

La Drenka era una croata morena de la costa dàlmata que semblava italiana, tirant a baixa com en Sabbath, una dona de constitució robusta i massissa a la ratlla del sobre-

pès, amb una silueta que, quan estava més plena, feia pensar en aquelles figuretes d'argila modelades pels volts de l'any 2000 abans de Crist, aquelles nines petites i grasses de pits grossos i cuixes gruixudes descobertes per Europa i l'Àsia Menor i adorades sota una colla de noms diferents com a mare suprema dels déus. Era atractiva pel que tenia de decidit i expeditiu, però no pel nas: un nas de boxejador sense gens de pont que li formava una mena d'estranya taca borrosa al mig de la cara, un nas un pèl tort respecte a la boca molsuda i els ulls negres i grossos, i un senyal delator, tal com en Sabbath va acabar veient-lo, de tot el que la seva naturalesa visiblement generosa tenia de mal·leable i d'indefinit. Semblava que temps enrere l'haguessin maltractat, que de petita hagués rebut una patacada molt forta, quan en realitat havia tingut uns bons pares, tots dos professors de secundària lliurats en cos i ànima als clixés tirànics del partit comunista de Tito. Era filla única, i aquell matrimoni bondadós i trist havia dipositat en ella tot el seu amor.

La patacada que la família va rebre va ser obra de la Drenka. Als vint-i-dos anys, quan treballava d'auxiliar comptable a la companyia nacional de ferrocarrils, es va casar amb en Matija Balić, un jove cambrer ambiciós i ben plantat que havia conegut quan havia anat de vacances a l'hotel propietat dels obrers del sindicat ferroviari que hi havia a l'illa de Brač, a tocar de Split. Van anar a Trieste pel viatge de nuvis i ja no van tornar. Van fugir no només per fer-se rics a Occident sinó també perquè l'avi d'en Matija havia sigut empresonat l'any 1948, quan en Tito va trencar les relacions amb la Unió Soviètica, i l'avi, un petit buròcrata del partit que era comunista des del 1923 i tenia idealitzada la «gran mare Rússia», havia gosat posar-ho en qüestió obertament.

—Tant el meu pare com la meva mare—havia explicat la Drenka a en Sabbath— eren comunistes convençuts i vene-

raven el camarada Tito, que allà és a tot arreu amb el seu somriure de monstre somrient, i jo ben aviat vaig aprendre a venerar en Tito més que cap altre infant de Iugoslàvia. Érem tots «pioners», nens i nenes que sortíem d'excursió i cantàvem amb el nostre mocador vermell. Cantàvem cançons sobre en Tito i que ell és aquella flor, aquella flor violeta, i que tota la joventut el venera. Però el cas d'en Matija era diferent. Ell era un nen que venerava el seu avi. I algú va vendre el seu avi; ¿quin verb es fa servir? Denunciar. El van denunciar; com a enemic del règim. I tots els enemics del règim els enviaven a aquella presó horrorosa. La cosa més horrorosa era quan els ficaven als barcos com si fossin bestiar. Els portaven amb barco de terra ferma a l'illa. I qui sobreviu, sobreviu, i qui no, no. Era un lloc on tot era pedra. L'únic que havien de fer era treballar aquella pedra, tallar-la, perquè sí. Moltes famílies tenien algú que hi anava, allà a Goli Otok, que vol dir «illa pelada». La gent denunciava altres persones per qualsevol motiu: per ascendir, per rancúnia, per qualsevol cosa. En l'ambient sempre planava la gran por de no fer el que toca, i el que toca és donar suport al règim. En aquesta illa no els hi donaven menjar; ni tan sols aigua, els hi donaven. És una illa a tocar de la costa, una mica al nord de Split; des de la costa es veu l'illa a l'horitzó. El seu avi hi va agafar hepatitis i es va morir poc abans que en Matija acabés l'institut. Es va morir de cirrosi. Tots aquells anys va patir molt. Els presoners enviaven notes a casa, i a les notes havien de dir que s'havien reformat. La mare d'en Matija deia a en Matija que l'avi no era bo i que no escoltava el camarada Tito, i que per això havia d'anar a la presó. En Matija tenia nou anys. La seva mare sabia el que li deia, quan li deia això; així a escola ningú l'induiria a dir cap altra cosa. El seu avi deia que seria bo i veneraria el *drug* Tito, i per això va passar només deu mesos a la presó. Quan en va tornar, la mare d'en Matija va fer una gran festa. Quan va tornar pe-

sava quaranta quilos; i això que era un home gros, com en Maté. Físicament era una desferra. Un home el va vendre; no va caldre res més. Per això en Matija va voler fugir un cop casats.

—I ¿per què vas voler fugir tu?

—¿Jo? A mi la política tant se me'n donava. Jo era com els meus pares. En temps de l'antiga Iugoslàvia, amb el rei i tota la pesca, abans del comunisme, veneraven el rei. Va arribar el comunisme i van venerar el comunisme. A mi tant se me'n donava, i per això no vaig dir que no al monstre somrient. El que a mi m'agradava era l'aventura. Veia Amèrica com un lloc sublim, fascinant, absolutament diferent. Amèrica! Hollywood! Diners! ¿Per què me'n vaig anar? Era una nena. Volia anar allà on m'ho passés més bé.

La Drenka va avergonyir els pares fugint a aquest país imperialista i els va deixar ensorrats; i també es van morir, tots dos de càncer, no gaire després de la seva defecció. Tot i així, li agradaven tant els diners i «passar-s'ho bé» que havia de sentir-se agraïda a les tendres atencions d'aquests comunistes convençuts, que segurament van impedir que la seva persona jove i exuberant de cara temptadorament canallesca fes alguna cosa més capritxosa que quedar esclavitzada pel capitalisme.

L'únic home de qui ella admetia haver cobrat diners per passar-hi la nit era el titellaire Mickey Sabbath, i durant aquells tretze anys havia passat una sola vegada, en què ell li va portar com a obsequi la Christa, la cangur alemanya fugida que treballava a la botiga de *Delikatessen* del poble i que ell havia sondejat i s'havia guanyat amb paciència per disfrutar-ne junts.

—Vull cobrar —li havia fet saber la Drenka, tot i que ja feia mesos, des del dia que en Sabbath havia ensopegat la Christa fent autoestop en direcció al poble, la Drenka esperava aquella aventura amb tanta emoció com en Sabbath i no necessitava que ningú l'hi empenyés—. En metàl·lic —va dir,

arronsant els ulls amb aire juganer però dient-ho de debò—. En bitllets nous de cent.

Ell, emmotllant-se sense vacil·lar al paper que ella li assignava, li va demanar:

—¿Quants?

Ella va respondre amb aspror:

—Deu.

—Deu no puc.

—Doncs deixem-ho córrer. No comptis amb mi.

—Ets dura.

—Sí que ho sóc —va respondre ella amb satisfacció—. Sé el que valc.

—Pensa que organitzar-ho ha sigut feina. Lligar-ho no ha sigut fàcil. Encara que la Christa sigui una nena viciosa, li he hagut d'estar molt a sobre. Ets tu, qui m'hauries de pagar a mi.

—No vull que se'm tracti com a una puta de pacotilla, sinó com a una puta de veritat. Mil dòlars o em quedo a casa.

—Demanes la lluna.

—Oblida-te'n, doncs.

—Cinc-cents.

—Set-cents cinquanta.

—Cinc-cents. Més no puc.

—Doncs m'hauràs de pagar abans d'anar-hi. Vull entrar amb els diners a la bossa sabent que haig de fer la meva feina. Em vull sentir com una puta de veritat.

—No crec —va opinar en Sabbath— que, per sentir-te com una puta de veritat, amb els diners n'hi hagi prou.

—Per a mi sí.

—Tota aquesta sort que tens.

—Tota aquesta sort que tens tu —va dir la Drenka en to desafiant—. Entesos, cinc-cents; però abans. Els vull tenir la nit abans.

Les condicions del tracte es van fixar mentre es masturbaven l'un a l'altre a «la gruta» a sobre de la lona.

El fet era que a en Sabbath no li interessaven els diners; però, com que l'artrosi l'havia impedit continuar actuant com a titellaire als festivals internacionals, i el seu taller de titelles havia deixat de ser inclòs al pla d'estudis universitari perquè havien descobert que era un depravat, econòmicament depenia de la seva dona, cosa que no li feia gens senzill agafar cinc bitllets dels dos-cents vint que la Roseanna guanyava cada any a l'institut del districte per donar-los a una dona propietària d'un hotel que reportava cent cinquanta mil dòlars anuals nets.

Hauria pogut dir-li que se n'anés a fer punyetes, evidentment, sobretot perquè la Drenka hauria participat en el *ménage à trois* amb idèntica passió tant amb diners com sense, però accedir per una nit a actuar com el seu client l'atreia tant com a ella el pogués atraure fer-se passar per la seva puta. En Sabbath, a més a més, no tenia dret a no cedir, perquè el frenesí llicencios de la Drenka l'havia alimentat ell mateix. La seva metòdica eficiència com a propietària gerent de l'hotel —el pur plaer d'anar arreplegant, un any darrere l'altre, tots aquells diners— li hauria aplacat el desig sexual molt temps enrere si en Sabbath no hagués intuït d'entrada, exclusivament a partir d'aquell nas aixafat i aquells membres molsuts que tenia, que el perfeccionisme de la Drenka Balich a la feina no era la seva única inclinació immoderada. Va ser ell qui, pas a pas, amb tota la paciència d'un bon mestre, l'havia ajudat a apartar-se de la seva vida ordenada i a descobrir en la indecència la forma de suplir les mancances del seu règim habitual.

¿Indecència? Vés a saber. Fes el que et vingui de gust, deia en Sabbath; i ella ho feia, i li agradava, i li agradava dir-li que li havia agradat tant com a ell li agradava sentir-ho. Els marits, després de passar el cap de setmana a l'hotel amb

la dona i els fills, trucaven d'amagat a la Drenka des del despatx per dir-li que volien quedar amb ella. El paleta, el fuster, l'electricista, el pintor, tots els treballadors que treballaven en obres de la vora de l'hotel s'ho manegaven sempre per dinar a prop del despatx on portava els comptes. Tots els homes que hi tenien tracte percebien la seva invitació implícita. Quan en Sabbath li va haver despertat aquell instint que sempre en vol més —un instint al qual ella no havia mostrat una oposició completa ni tan sols abans que en Sabbath aparegués en la seva vida—, els homes es van començar a adonar que aquella dona de mitja edat, baixeta i relativament atractiva adornada d'una cortesia riallera estava dotada d'un desig carnal molt semblant al seu propi desig. A dintre d'aquella dona hi havia una persona que pensava com un home. I l'home com qui pensava era en Sabbath. Era, com ella mateixa deia, la seva companya de llit.

¿Com podia negar-li, si volia ser just, aquells cinc-cents dòlars? En la seva relació no hi havia negatives. Per ser el que ella havia après que volia ser (per ser el que ell necessitava que ella fos), el que necessitava d'en Sabbath era un sí. Tant era que després fes servir els diners per comprar eines elèctriques per al taller que el seu fill tenia al soterrani. En Matthew era casat, feia de policia de trànsit i vivia a la caserna de baix a la plana; la Drenka l'estimava amb bogeria, i, des del dia que es va fer policia, no parava de patir per ell. No era corpulent i ben plantat com el pare de qui havia agafat el nom en la seva forma anglesa, ni tampoc tenia els seus cabells negres eriçats ni el clotet a la barbeta, sinó que havia sortit com la mare, de poca estatura —amb el seu metre setanta-quatre i els seus seixanta-un quilos havia sigut el noi més menut a la classe de l'acadèmia de policia, i també el més jove— i amb aquella mateixa taca borrosa al mig de la cara, aquell nas sense nas idèntic al d'ella. L'havien criat perquè un dia fos l'amo de l'hotel, i havia deixat el seu pare

ensorrat deixant els estudis d'hostaleria al cap d'un any per convertir-se en un policia de trànsit musculós i rapat amb el barret d'ala ampla, la xapa i molt de poder, el policia nen per a qui la primera missió que se li va encomanar a la brigada de trànsit, de controlar la velocitat patrullant amb el cotxe amunt i avall per les carreteres principals, era la feina més important del món. Coneixes molta gent, cada cotxe que pares és diferent, una persona diferent, unes circumstàncies diferents, una velocitat diferent... La Drenka repetia a en Sabbath tot el que en Matthew fill li explicava sobre la vida de policia, des del dia que havia entrat a l'acadèmia set anys enrere i els instructors havien començat a escriuissar-los i ell havia jurat a la seva mare que ell no es deixaria acovardir, fins al dia en què es va llicenciar i, tot i ser menut com era, li van concedir una medalla d'excel·lència en forma física i van dir a tots els alumnes que havien superat amb ell el curs de vint-i-quatre setmanes que no eren Déu però eren la cosa que més s'hi acostava. La Drenka va explicar a en Sabbath les virtuts de la pistola de nou mil·límetres de quinze trets d'en Matthew, i que la portava a la bota o a la part de darrere del cinturó quan no estava de servei, i que això l'esgarriava. La Drenka tenia sempre por que es morís, sobretot quan el feien passar de la brigada de trànsit a la caserna i cada poques setmanes li tocava fer el torn de nit. A en Matthew li encantava tant patrullar amb el cotxe com fer control de velocitat amb radar. «Un cop comences el torn et converteixes en el teu propi cap. Un cop puges al cotxe fas el que vols. Tens llibertat, mama; tens tota la llibertat del món. Si no hi ha cap incident, l'únic que fas és conduir. Sol dintre el cotxe, patrullant, fent carretera fins que et criden per alguna cosa». S'havia criat en el territori que la policia estatal anomenava «la patrulla nord». En coneixia el país, totes les carreteres, els boscos, els establiments comercials de cada poble, i experimentava una profunda satisfacció viril conduint

de nit i vigilant, vigilant els bancs, vigilant els bars, vigilant la gent que sortia dels bars per veure com anaven d'arre-glats. En Matthew explicava a la seva mare que tenia butaca de primera fila en la principal funció que es representava en aquest món: accidents, robatoris, disputes domèstiques, suïcidis. La majoria de la gent no ha vist mai cap víctima d'un suïcidi, però una noia amb qui en Matthew havia anat a escola s'havia disparat un tret al cap al mig del bosc, i en Matthew, quan encara no feia un any que havia sortit de l'acadèmia, va ser el policia que des del lloc dels fets va trucar al metge forense i va haver-s'hi de quedar esperant-lo. Aquell primer any, va explicar en Matthew a la seva mare, se sentia tan eufòric, tan invencible, que li feia l'efecte que hauria pogut parar una bala amb les dents. En Matthew intervé en una disputa domèstica en què tots dos cònjuges estan borratxos i es criden i es tenen ràbia i es claven cops de puny, i ell, el fill de la Drenka, els parla i els calma de tal manera que quan se'n va tot està resolt i no ha de detenir ni l'un ni l'altre per alteració de l'ordre. I a vegades estan tan malament que els deté, emmanilla la dona i emmanilla l'home, i llavors espera que arribi un altre policia, i s'emporten la parella per impedir que es matin. Una vegada que un noi va treure una arma en una pizzeria de la carretera 63, i va apuntar a tot-hom quan se n'anava, en Matthew va localitzar el cotxe que conduïa i, sense cap ajuda, tot i saber que el noi anava armat, li va dir per l'altaveu que baixés amb les mans enlaire i que l'estava apuntant amb la pistola... I aquests casos, tot i demostrar a la seva mare que en Matthew era un bon policia que volia fer bé la feina, que volia treballar tal com se li havia ensenyat que s'havia de fer, la neguitejaven tant que es va comprar un buscador de freqüències, un petit radioreceptor amb una antena que sintonitzava els senyals de la policia en la freqüència d'en Matthew; i a vegades, quan ell feia el torn de nit i ella no podia dormir, engegava el buscador i es

passava tota la nit escoltant. El buscador agafava el senyal cada vegada que trucaven a en Matthew, i així la Drenka podia saber més o menys on era i on anava, i que continuava viu. Quan sentia el seu número —el 415B— es despertava de cop. Però també es despertava el pare d'en Matthew, que cada vegada recordava amb ràbia que el fill que havia instruït cada estiu a la cuina, que havia d'heretar el negoci que havia aixecat del no-res quan era un immigrant escurat, havia acabat convertint-se en un expert en karate i en judo que a les tres de la nit es dedicava absurdament a empaïtar una camioneta vella que circulava amb una lentitud sospitosa per la carretera de Battle Mountain. La rancúnia entre pare i fill s'havia agreujat tant que la Drenka només podia explicar a en Sabbath com patia per la integritat física d'en Matthew i l'orgull que sentia per la quantitat d'infraccions de trànsit que el seu fill era capaç de posar en una setmana. «És un continu», deia el fill a la mare. «Sempre hi ha una cosa o una altra: excés de velocitat, saltar-se un estop, un llum de darrere fos, totes les infraccions que vulguis...». A en Sabbath, doncs, no li va venir de nou que la Drenka li digués que amb els cinc-cents dòlars que li havia pagat perquè completés el trio amb la Christa i amb ell havia comprat, per a l'aniversari d'en Matthew, una serra de disc Makita portàtil i un joc de bones freses.

Ben mirat, les coses no haurien pogut resultar millor per a tots els interessats. La Drenka havia trobat la manera d'esdevenir l'amiga més íntima del seu propi marit. L'antic mestre titellaire del Teatre Indecent de Manhattan va aconseguir convertir en més que acceptable la rutina matrimonial que havia estat a punt de fer-la caure en la desesperació, fins a l'extrem de fer-li valorar aquella rutina carregosa com a contrapunt de la seva lleugeresa. En comptes de covar ressentiment cap al seu marit sense imaginació, apreciava més que mai la indolència d'en Matija.

Cinc-cents dòlars era «barat» per tot el que tothom n'obtenia en forma de confort i de satisfacció, de manera que, tot i doldre-li haver de desprendre's d'aquells bitllets de banc nous encara encarcerats, en Sabbath va manifestar davant de la Drenka la mateixa flema que ella va mostrar quan, recreant-se una mica en aquell clixé de pel·lícula, va doblegar els bitllets i se'ls va ficar a dintre dels sostenidors, entre aquells pits mòrbids que sempre havien captivat tant en Sabbath. No semblaria que hagués de ser així, quan la musculatura de totes les altres parts del cos perdia fermesa; però, fins i tot allà on la pell se li havia tornat apergaminada, al capdall de l'escot, fins i tot aquell rombe de fines arrugues encreuades de la mida de la palma de la mà augmentava no només el seu atractiu sinó també la tendresa que ell sentia per ella. A en Sabbath li faltaven sis anys pels setanta; el que el mantenia aferrat a les natges cada vegada més voluminoses de la Drenka com si el creador de tatuatges que és el Temps no hagués decorat ni l'una ni l'altra amb les seves gales, era la consciència indefugible que la partida estava a punt d'acabar-se.

Últimament, quan en Sabbath li xuclava aquells pits ubèrrims —ubèrrim, superlatiu de l'arrel de *exuberant*, que per la seva banda està format de *ex* i de *uberare*, ser fructífer, sobreeixir com Juno ajaguda al quadre de Tintoretto en què la Via Làctia li brolla del mugró—, quan els hi xuclava amb un deliri implacable que empenyia la Drenka a tirar el cap enrere i a dir gemegant (com Juno mateix devia gemegar alguna vegada) «M'ho noto a dintre el cony», el colpia un anhel punyent de la seva pobra mare difunta. Tenia un ascendent sobre ell quasi tan absolut com el que havia exercit durant els incomparables primers deu anys que havien passat junts. En Sabbath havia experimentat un sentiment pròxim a la veneració per la consciència que la seva mare tenia del seu propi destí, i també —en una dona que feia una vida

tan pesada com la d'un cavall— per com posava tot el seu esperit en l'esforç, un esperit tan present i tan inconfusible com els flairosos pastissos que s'estaven fent al forn quan ell tornava d'escola. Quan xuclava els pits de la Drenka se li desfermaven unes emocions que no sentia des dels vuit o nou anys, quan la màxima felicitat de la seva mare era pujar els dos fills que tenia. Criar en Morty i en Mickey, sens dubte, havia sigut el punt culminant de la seva existència. El record i la significació de la seva persona creixien en el pensament d'en Sabbath quan rememorava la diligència amb què cada primavera feia els preparatius de la Pasqua, tota la feina de desar la vaixel·la de cada dia, un parell de jocs, i a continuació tragar des del garaig les caixes de la vaixel·la de cristall de Pasqua, rentar-la i endreçar-la; en menys d'un dia, entre el moment en què en Morty i ell se n'anaven a escola al matí i el moment en què tornaven a la tarda, ella havia tret del rebost tots els aliments amb llevat i havia netejat i fregat la cuina d'acord amb totes les prescripcions de la festivitat. Per la forma en què s'aplicava a la tasca, feia de mal dir si era ella qui servia la necessitat o si era la necessitat qui la servia a ella. Era una dona prima amb el nas gros i els cabells negres i arrissats, i saltava i es movia amunt i avall xiulant com un ocell en una bardissa, emetent una successió de notes tan argentines com les del refilet d'un cardenal, una tonada que li sortia de dintre amb la mateixa espontaneïtat amb què treia la pols, planxava, sargia, polia i cosia. Plegant, allisant, endreçant, apilant, empaquetant, triant, obrint, separant o embolicant el que fos, ni els dits àgils ni la refiledissa no van parar ni un sol moment durant tota la infància d'en Sabbath. Fins a aquest punt estava satisfeta, consagrada a tot el que s'hagués de fer per tenir els comptes del marit en ordre, per viure en harmonia amb la sogra ja gran, per satisfer les necessitats diàries dels dos fills; per vetllar perquè, durant el punt més baix de la Depressió, per pocs diners que donés la

venda d'ous i mantega, la moderació en les despeses no els privés de tenir un creixement adequat, i que, per exemple, tota la roba que passava d'en Morty a en Mickey, que era quasi tota la que en Mickey portava, estigués perfectament apedaçada, prou orejada i immaculadament neta. El seu marit assabentava amb orgull als seus clients que la seva dona tenia dos ulls de més al clatell i dos parells de mans.

Llavors en Morty se'n va anar a la guerra i tot va canviar. Sempre ho havien fet tot com una família. No s'havien separat mai. No van arribar mai a anar tan necessitats per haver de llogar la casa a l'estiu i —com sí que feien la meitat dels veïns que vivien tan a la vora de la platja com els Sabbath— anar a instal·lar-se en una habitacioneta sòrdida a sobre el garaig, però no deixaven de ser una família nord-americana modesta i cap d'ells no havia anat mai enlloc. Però de cop en Morty se'n va anar i, per primera vegada a la seva vida, en Mickey va dormir sol a l'habitació que compartien. Un dia van anar a veure en Morty a Oswego, a Nova York, on feia la instrucció. Va continuar la instrucció a Atlantic City, on hi va estar sis mesos, i anaven a veure'l cada diumenge. I quan va estar a l'escola de pilots de Carolina del Nord, van fer tota aquella tirada cap al sud, i el pare va haver de deixar el camió a un veí a qui va pagar perquè repartís les comandes els dies que fossin fora. En Morty tenia la pell granelluda i no era gaire agraciad, a l'escola no destacava —era un nen de béns i de notables en tot excepte taller i gimnàs—, no havia tingut mai gaire èxit amb les noies, però tot i així sabíem que seria capaç d'espavilar-se per més entrebancs que trobés a la vida. Tocava el clarinet en una orquestra de ball de l'institut. Era un gran atleta i un magnífic nedador. Ajudava el pare a repartir. Ajudava la mare a casa. Tenia bones mans en tot, com de fet en tenia tota la família: la delicadesa del seu pare fornit a l'hora d'examinar els ous a contrallum; la traça meticulosa de la seva mare fent endreça; la destresa de dits

dels Sabbath, que un dia també en Mickey mostraria al món. Tota la llibertat la tenien a les mans. En Morty sabia reparar canonades, aparells elèctrics, de tot. Doneu-l'hi a en Morty, deia sempre la seva mare, que us ho arreglarà. I no exagerava quan deia que era el germà gran més bondadós del món. Es va allistar a l'exèrcit de l'aire als divuit anys, acabat de sortir de l'institut d'Asbury, perquè no va voler esperar que el reclutessin. Hi va entrar als divuit anys i als vint era mort. El van abatre a les Filipines el 12 de desembre del 1944.

La mare d'en Sabbath es va passar quasi un any sense sortir del llit. No podia. Ningú va tornar a dir mai més d'ella que era una dona amb dos ulls de més al clatell. A estones es comportava com si ni tan sols tingués ulls a la cara; i, pel record que el fill viu en tenia mentre esbufegava i xarrupava com si volgués deixar la Drenka eixuta, no se la va tornar a sentir xiular mai més la seva cançó emblemàtica. Ara la casa de vora mar estava en silenci quan ell enfilava el carreró sorrenc sortint de l'escola, i, fins que no hi entrava, no sabia segur si la mare hi era o no. Sortint d'escola no hi va haver mai més bescuit de mel, pa de dàtil i anous o magdalenes fent-se al forn. Quan començava a fer bo, s'asseia al banc del passeig marítim per contemplar la platja on abans sortia corrents amb els nois a trenc d'alba per comprar palaies a les barques de pescadors a la meitat del preu que costaven a la peixateria. Després de la guerra, quan tothom se'n tornava a casa, ella hi anava per parlar amb en Mort. Amb el pas dels anys hi va anar parlant cada vegada més, i a la residència d'avis de Long Branch on en Sabbath la va haver d'ingressar als noranta anys parlava amb en Morty i prou. En els seus dos últims anys de vida ja no sabia qui era en Sabbath, que havia de fer quatre hores i mitja de cotxe cada vegada que l'anava a veure. Va deixar de reconèixer el fill viu. Però allò es remuntava a l'any 1944.

I ara en Sabbath parlava amb ella. Va ser una cosa que li

va venir de nou. Al seu pare, que no havia desemparat en cap moment en Mickey tot i l'estat de postració en què la mort d'en Morty l'havia deixat, que instintivament havia continuat al costat d'en Mickey per més incompreensible que se li fes la vida del seu fill quan es va embarcar després de l'institut o va començar a fer de titellaire als carrers de Nova York, amb el seu pare difunt, un home senzill i sense instrucció que, a diferència de la seva dona, havia nascut a ultramar i havia vingut als Estats Units pel seu compte als tretze anys i que, en set anys, havia guanyat prou diners per fer venir els pares i dos germans més petits, en Sabbath no li havia adreçat ni una sola paraula des del dia que el venedor d'ous i mantega jubilat s'havia mort mentre dormia, als vuitanta-un anys, catorze anys enrere. No havia notat mai l'ombra de la presència del seu pare planant damunt seu. Això es devia no només al fet que el seu pare sempre havia sigut el membre menys loquaç de la família, sinó també perquè en Sabbath no havia rebut mai cap indici que el portés a creure que els difunts fossin res més que difunts. Parlar-hi era lliurar-se sens dubte al més lícit dels actes humans irracionals, però a en Sabbath no deixava de resultar-li una cosa de l'altre món. En Sabbath era una persona realista, rabiosament realista, cosa que feia que als seixanta-quatre anys hagués renunciat a relacionar-se amb els vius i, sobretot, a comentar els seus problemes als morts.

Doncs això era precisament el que feia ara cada dia. Tenia la seva mare cada dia al costat, i ell li parlava i tenien confidències. ¿De quina forma en concret estàs present, mare? ¿Ets aquí i prou o ets a tot arreu? ¿Series com eres, si tingués manera de veure't? La imatge que tinc de tu em canvia contínuament. ¿Saps només el que sabies quan eres viva, o «saber» ja no té rellevància? ¿Què se sent? ¿Encara estàs tan desesperadament trista? La millor notícia que em podries donar és que tornes a xiular com abans perquè tens en Morty

al costat. ¿L'hi tens? ¿I el papa? I si hi sou tots tres, ¿per què no Déu, també, posats a fer? ¿O es tracta d'una existència incorpòria com totes les altres coses, natural, i Déu és tan poc necessari allà com ho és aquí? ¿O reflexiones sobre el fet d'estar mort tan poc com reflexiones aquí sobre el fet d'estar viu? ¿Ser mort és una cosa que fas tal com aquí portaves la casa?

Tot i la seva ridícula irrealitat, es tractava d'una presència real: al marge de com se l'expliqués a si mateix, no era capaç de fer que la seva mare se n'anés. Sabia que hi era de la mateixa manera que sabia quan era al sol i quan era a l'ombra. La percebia amb una naturalitat massa gran perquè la percepció s'esvaís només a causa de la seva resistència sorneguera. No se li presentava només quan estava abatut; no passava només en plena nit, quan es despertava amb una necessitat desesperada d'un substitutiu de tot el que anava desapareixent, sinó que la seva mare també se li apareixia al bosc, a «la gruta», amb ell i la Drenka, planant sobre els seus cossos mig despullats com aquell helicòpter. Potser l'helicòpter havia sigut la seva mare. La seva mare l'acompanyava, l'observava, el rondava a tot arreu. Li havien aviat la mare. Havia tornat per conduir-lo cap a la seva mort.

Si folles amb altres dones ho deixem córrer.

Ell li va demanar per què.

—Perquè ho vull.

—No resultarà.

—¿Creus que no? —va dir la Drenka, plorosa—. Resultaria si m'estimessis.

—¿L'amor és esclavitud, doncs?

—Ets l'home de la meva vida! No és en Matija; ho ets tu! O em converteixo en la teva dona, la teva única dona, o ho haurem de deixar córrer!

Això va ser la setmana abans de Memorial Day, una lluminosa tarda de maig, i a dalt al bosc el vent que bufava a les capçades feia saltar borrons de fulla nova, i la flaire dolça de tot el que floria i brotava i creixia va recordar a en Sabbath la barberia d'en Sciarappa, a Bradley, on en Morty l'acompanyava quan era petit perquè li tallessin els cabells i on portaven peces de roba perquè la dona d'en Sciarappa els les adobés. Ja no hi havia res que fos el que era i prou; tot li recordava alguna cosa del passat o d'alguna cosa que començava a ser passat. Es va adreçar a la seva mare mentalment. «¿Pots notar les olors? ¿Sents l'aire lliure d'alguna manera? ¿Ser mort és pitjor que encaminar-t'hi? ¿O és la senyora Balich, el que fa feredat? ¿O tot són nimietats que tant se te'n donen?».

O ell estava assegut a la falda de la seva mare, o ella estava asseguda a la seva. Potser se li esmunyia pel nas juntament amb la fragància de la muntanya en plena florida, i el recorria per dintre com si fos oxigen. El rondava i l'impregnava.

—¿I quan ho has decidit, això? ¿Què ha fet que se t'acudís? No sembles tu, Drenka.

—Doncs sí que sóc jo. Digue'm que em seràs fidel; digue'm que ho seràs, sisplau!

—Abans digue'm per què.

—Perquè pateixo.

I patia. Ell l'havia vist patir, i ara en tenia tot l'aspecte. La taca borrosa se li havia estès des del mig de la cara com quan un esborrador passa per sobre una pissarra i hi deixa una ratlla ampla de significació perduda. Ja no hi veies una cara, sinó una màscara d'estupefacció. Cada vegada que l'animositat entre el marit i el fill esclatava en forma de baralla a crits, ella acabava invariablement amb aquella expressió esgarrifada amb què anava a trobar en Sabbath, atordida i descomposta per la por, amb tota la murrieria es-

vaïda a causa de la formidable capacitat de tots dos d'armar-se de còlera i de retòrica ignominiosa. En Sabbath li assegurava —sense gaire convicció— que no es matarien; però més d'una vegada havia considerat ell mateix amb una esgarri-fança què devia bategar sota la tapadora d'urbanitat siste-màticament cordial que feia els homes de la família Balich tan impenetrablement freds. ¿Per què el fill s'havia fet poli-cia? ¿Per què volia sortir a jugar-se la vida buscant delin-qüents amb un revòlver, unes manilles i una petita porra le-tal, quan podia fer una fortuna atenent l'agradable clientela de l'hotel? I després de set anys ¿per què aquell pare tan afa-ble no el perdonava? ¿Per què havia de continuar acusant el fill d'haver-li arruïnat la vida cada vegada que es veien? Per descomptat que cada un tenia la seva personalitat oculta, i també, com tothom, el seu dualisme; per descomptat que no eren persones absolutament racionals i que estaven mancats d'agudeses i d'ironia; però tot i així ¿quin era el fons d'aquells dos Matthews? En Sabbath reconeixia íntimament que la Drenka tenia motius fonamentats per estar preocupada per la força tremenda del seu antagonisme (més que més quan un dels dos anava armat); però, com que ella era molt lluny de ser el blanc de les ires de l'un o de l'altre, li recomanava que no hi prengués partit ni hi intervingués; que segur que amb el temps aquella virulència afluixaria, etcètera, etcètera. I al cap d'una estona, quan el pànic començava a abando-nar-la i l'esperit animat que era la Drenka se li tornava a dibuixar a les faccions, ella li deia que l'estimava, que no podria viure sense ell, i que, tal com ella li assegurava de forma austera, «no podria complir les meves obligacions sense tu». Sense el que havien construït plegats, ella no seria el que era!

Mentre li llepava la carn mòrbida dels pits, d'una morbi-lesa que li resultava tan seductora i peregrina com li hauria resultat als catorze anys, en Sabbath li va dir que ell sentia el

mateix per ella. L'hi va dir aixecant els ulls cap a ella amb aquell seu somriure que no acabava de deixar clar a qui o a què en concret estava dedicant un pensament burleta; l'hi va confessar sense gens del fervor declamatori d'ella; ho va afirmar quasi com si volgués que semblés que ho deia com un compliment; però tot i així, al marge de tota la seva faramalla de burla, aquell «Sento el mateix per tu» era realment sincer. Per a en Sabbath, la vida era tan inimaginable sense la muller promíscua de l'hoteler pròsper com ho era per a ella sense el titellaire implacable: ningú amb qui confabular-se, ningú al món amb qui donar lliure curs a la seva necessitat més vital!

—¿I tu? —va demanar—. ¿Tu em seràs fidel? ¿Haig d'entendre això?

—No vull ningú més.

—¿Des de quan? Drenka, veig que pateixes, i no vull que pateixis, però no em puc agafar seriosament això que em demanes. ¿Com justifiques aquest desig d'imposar-me unes restriccions que tu no t'has imposat mai a tu mateixa? Em demanes una fidelitat que no t'has dignat mai professar al teu propi marit i que, en cas que m'hi avingués, continuaries negant-li per la teva relació amb mi. Vols monogàmia fora del matrimoni i adulteri en el matrimoni. Potser tens raó i és l'única forma de fer-ho, però per a això hauràs de trobar un home gran més rigorista que jo.

Elaborat. Formal. Absolutament precís.

—Vaja, que em respons que no.

—¿Com vols que et respongui que sí?

—¿Ara em deixaràs, doncs? ¿D'un dia per l'altre, com si res, després de tretze anys?

—Em desconcertes. No t'entenc. ¿Què passa, avui, si es pot saber? Ets tu, qui s'ha tret aquest ultimàtum de la màniga; ets tu, qui m'ha donat a triar; ets tu, qui em vol deixar d'un dia per l'altre... Si no és, és clar, que d'un dia per l'altre

jo m'avinc a tenir una sexualitat que no tinc i que no he tingut mai. ¿Eh que m'entens? Haig de passar a tenir una sexualitat que tu mateixa no has tingut ni has somiat tenir mai. Per tal de conservar la relació que hem aconseguit tenir esperonant amb tota franquesa els nostres desitjos sexuals respectius (¿em segueixes?), els meus desitjos sexuals s'han de desvirtuar; perquè és indiscutible que, com tu (com tu fins avui, almenys), jo no sóc una persona monògama per naturalesa, per inclinació, per costum ni per convenciment. Punt. Pretens imposar-me una condició que em desvirtua o que em converteix en una persona deshonest amb tu; però, com qualsevol persona, quan se'm desvirtua pateixo. I em sobta, permete'm que t'ho digui, pensar que la franquesa que ens ha estimulat i ens ha excitat a tots dos, que proporciona un saludable contrast a la farsa maquinal que és el tret distintiu d'infinitat de matrimonis, incloent-hi el teu i el meu, ara sigui menys del teu gust que el consol de les mentides convencionals i el puritanisme repressor. Si és una ambició que un mateix s'imposa, no tinc res en contra del puritanisme repressor; però és titisme, Drenka, un titisme inhumà, voler-ne imposar les normes sobre els altres reprimint a ultrança el vessant viciós del sexe.

—Doncs tu sembles l'imbècil d'en Tito, sermonejant-me així! Para d'una vegada, sisplau!

No havien estès la lona ni s'havien tret cap peça de roba, sinó que anaven tots dos encara amb jersei i texans. En Sabbath, que portava el seu gorro de mariner de punt, estava assegut, amb l'esquena arrepenjada en una roca, mentre la Drenka donava voltes a pas viu per l'interior de la rotllana d'altres pedres arrodonides, passant-se nerviosament les mans pels cabells o allargant-les per tocar amb les puntes dels dits la superfície fresca i familiar de les aspres parets del seu cau; i en Sabbath no va poder evitar que li recordés la Nikki a l'últim acte de *L'hort dels cirerers*. La Nikki, la seva primera

dona, la fràgil i voluble noia de família grega que vivia en una angoixa permanent que ell havia pres erròniament per profunditat d'esperit i a qui txekhovianament donava el sobrenom d'«Angoixa diària» fins que un dia l'angoixa de ser qui era la va matar.

L'hort dels cirerers va ser una de les primeres obres que en Sabbath va dirigir a Nova York després d'haver estudiat dos anys en una escola de titelles de Roma amb els diners de la prestació social. La Nikki havia representat el personatge de l'emancipada i arruïnada senyora Ranèvskaia; i, tot i ser exageradament jove per al paper, havia aconseguit contrape-sar amb delicadesa la sàtira i el sentiment. A l'últim acte, quan tot ja està empaquetat i la consternada família es disposa a abandonar per sempre la casa pairal, en Sabbath havia demanat a la Nikki que passegés en silenci per la sala buida fregant totes les parets amb les puntes dels dits. Ni una llàgrima, sisplau. Limita't a donar la volta a la sala tocant les parets nues i a anar-te'n encabat; això farà el fet. I tot el que se li demanava que fes, la Nikki ho feia amb un gust exquisit; però per a ell la representació no era mai prou satisfactòria perquè, fes el paper que fes, la Nikki continuava sent també la Nikki. Aquest «també» relatiu als actors va acabar fent-lo tornar als titelles, que no havien de fingir mai, que no actuaven mai. El fet que fos ell qui els movia i qui els donava una veu a cada un no va posar mai en qüestió la seva veracitat als ulls d'en Sabbath, a diferència de la Nikki, que, tot i la seva espontaneïtat, el seu entusiasme i el seu talent, li va semblar sempre menys que convincent pel fet de ser una persona de veritat. Amb els titelles no havies d'excloure mai l'actor del paper. Els titelles no tenien res de fals ni de postís, ni eren «metàfores» d'éssers humans. Eren el que eren, i ningú havia de tenir por que cap titella desaparegués, com la Nikki va desaparèixer, de la faç de la terra.

—¿Per què te'n rius de mi? —va exclamar la Drenka—.

Ets més savi que jo, ja ho sé; ets més savi que tothom, ets més eloqüent que tothom...

—És clar, és clar —va respondre ell—. Una sorna voluptuosa era el que el savi sentia sovint com més gran era la serietat amb què parlava. Quan qui enraonava era en Morris Sabbath, només podia esperar-se'n una racionalitat minuciosa, primmirada i discursiva; encara que ni tan sols ell podia dir segur si els despropòsits que deia eren del tot fora de propòsit. No era gens senzill, no, ser tan fal·laç...

—Para! Para, sisplau, de ser tan obsés!

—Amb la condició que tu deixis de ser tan ridícula! ¿Com és que en aquest assumpte ets tan curta de cop i volta? ¿Què puc fer, Drenka, si es pot saber? ¿Fer un jurament? ¿Em penses prendre jurament? ¿Quina és la fórmula del jurament? Fes-me sisplau una llista de totes les coses que no puc fer. Penetració. ¿És això i prou? ¿I un petó? ¿I una trucada per telèfon? I tu ¿faràs un jurament també? I jo ¿com sabré que el compleixes? Fins ara no ho has fet mai.

I precisament quan la Silvija està a punt de tornar, pensava en Sabbath. ¿És això el que ha provocat aquest daltabaix, la por del que es podria veure obligada a fer per en Sabbath en el clímax de l'excitació? L'estiu anterior, la Silvija, una neboda d'en Matija, havia viscut amb els Balich a casa seva mentre treballava de cambrera al menjador de l'hotel. La Silvija tenia divuit anys, estudiava a la universitat de Split i havia vingut per les vacances als Estats Units per millorar l'anglès. La Drenka havia trigat només vint-i-quatre hores a desprendre's de tots els seus escrúpols i havia començat a portar a en Sabbath, a vegades ficada a la butxaca i a vegades amagada a la bossa de mà, la roba interior bruta de la Silvija. Se la posava davant seu i feia veure que era la Silvija. L'hi passava amunt i avall de tota la llargada de la seva llarga barba blanca i l'hi aixafava contra els llavis oberts. Li embolicava el penis erecte amb els tirants i les copes dels

sostenidors, l'hi masegava tenint-lo envoltat amb el teixit sedós dels diminuts sostenidors de la Silvija. Passava els peus pels camals de les calces de biquini de la Silvija i se les apujava fins allà on l'hi permetia el gruix de les cuixes. «Digues tot allò», li deia ell; «va, digue-ho»; i ella ho deia. «Va, et dono permís, porc, endavant», deia ella; «és tota teva, te la deixo tota per a tu, guarro; pots fer el que vulguis amb el seu conyent petit i dur...». La Silvija era una noieta gràcil i angelical, una pèl-roja de pell molt blanca i cabells arrissats que portava unes ulleres petites de muntura metàl·lica rodona que li donaven un aire de nena estudiosa. «Fotografies», va demanar en Sabbath a la Drenka, «busca fotografies. N'ha de tenir; totes en porten». Segur que no; la pobra Silvija era massa bona noia. Impossible, va dir la Drenka; però l'endemà, remenant el tocador de la Silvija, la Drenka va trobar, sota les seves camises de dormir de cotó, un feix de Polaroids que la Silvija havia portat de Split per no enyorar-se. La majoria eren fotografies de la mare i el pare, de la germana gran, del xicot, del gos, però una era de la Silvija i una altra noia de la seva edat vestides només amb mitges i posant de perfil a l'obertura d'una porta entre dues habitacions d'un pis. L'altra noia era molt més corpulenta que la Silvija, una noia grossa i forta amb molta pitrera i cara rodona que abraçava la Silvija per darrere mentre la Silvija s'ajupia, amb el seu culet menut encaixat a l'engonal de la seva companya. La Silvija tenia el cap tirat enrere i la boca molt oberta, fingint plaer o potser només rient amb ganes per l'entremaliadura que feien. Al revers de la fotografia, al trosset de dalt on identificava pulcrament la gent que sortia a cada una, la Silvija hi havia escrit, en serbocroat, «*Nera odpozadi*» (la Nera per darrere). L'«*odpozadi*» no era menys excitant que la fotografia, i en Sabbath anava passant d'un costat de fotografia a l'altre mentre la Drenka feia un número improvisat per a ell amb els sostenidors minúsculs de la Silvija. Un

dilluns que la cuina de l'hotel era tancada i en Matija s'havia emportat la Silvija a passar el dia a Boston per ensenyar-li la ciutat antiga, la Drenka es va aconseguir encabir en el vestit bavarès de faldilla negra i cosset cenyit amb brodats amb què la Silvija, com totes les altres cambres, servia la clientela dels Balich, i, a l'habitació de convidats on la Silvija passava l'estiu, es va estirar sobre el llit tota vestida. Allà va ser «seduïda», la «Silvija» exigint tota l'estona que «el senyor Sabbath» li prometés que no explicaria mai a la seva tia ni al seu oncle el que havia accedit a fer per diners. «No havia estat mai amb un home. Només havia estat amb el meu xicot, i li ve de seguida. No havia estat mai amb un home com vostè». «¿Em deixes que m'escorri a dintre, Silvija?». «Sí sí; sempre he volgut que un home se m'escorregués a dintre. Però no ho expliqui a la meva tia ni al meu oncle!». «Em tiro la teva tia. Em tiro la Drenka». «¿De veritat? ¿La meva tia? ¿De veritat? ¿És més bon polvo que jo?». «No, i ara». «¿Té el cony fort com el meu?». «Ai, Silvija, la teva tia és a la porta. Ens està mirant!». «Ai, Déu meu!». «Vol follar amb nosaltres». «Ai, Déu meu; no ho he provat mai...».

Aquella tarda van fer quasi de tot, però tot i així en Sabbath ja havia tocat el dos de l'habitació de la Silvija hores abans que la Silvija tornés amb el seu oncle. S'ho havien passat d'allò més bé, van dir la Silvija, en Matija, la Drenka i en Sabbath. Aquell estiu tothom va estar content, incloent-hi la dona d'en Sabbath, amb qui en Sabbath va mostrar-se més ben disposat de com s'hi havia mostrat durant molts anys; fins i tot hi havia dies, mentre esmorzaven junts, que no només tenia el detall de demanar-li com li havia anat la reunió a Alcohòlics Anònims, sinó també el de fer veure que n'escoltava la resposta. I en Matija, que el dilluns portava la Silvija a Vermont i Nova Hampshire, i que una vegada la va portar fins ben bé a la punta de Cape Cod, va semblar que havia retrobat, en el paper d'oncle de la filla

del seu germà, una cosa semblant a la satisfacció que temps enrere havia obtingut de convertir el seu fill (potser de forma massa reeixida) en un autèntic ciutadà dels Estats Units. Aquell estiu havia sigut una meravella per a tothom; i quan a primers de setembre, després de la Festa del Treball, la Silvija se'n va tornar a casa seva, ho va fer parlant un anglès macarrònic deliciós i portant una carta de la Drenka per als seus pares —no la que en Sabbath li havia redactat maliciosament en anglès— reiterant la invitació perquè la seva filla tornés l'estiu següent per treballar al restaurant i estar-se amb ells.

A la pregunta d'en Sabbath —que era si faria un jurament de fidelitat, i si tindria prou força per complir-lo—, la Drenka va respondre que naturalment que sí, perquè l'estimava.

—També estimes el teu marit; també estimes en Matija.

—No és el mateix.

—Però ¿què passarà d'aquí sis mesos? T'has passat anys tenint-li ràbia, tenint-li tírria. Vas arribar a sentir-te tan presonera d'ell que fins i tot et va passar pel cap d'emmetzinar-lo. Tenir un sol home et va arribar a fer embogir fins a aquest extrem. Llavors vas començar a estimar un altre home, i amb el temps has acabat descobrint que també podies estimar en Matija a la vegada. Si no haguessis de fer veure que el desitges, series per a ell una dona bona i complaent. Gràcies a tu no sóc del tot desagradós amb la Roseanna. La Roseanna l'admiro; demostra ser una batalladora, anant cada dia a Alcohòlics Anònims. Aquestes reunions són per a ella el mateix que això és per a nosaltres: una vida completament diferent per fer suportable la vida a casa. Però ara tu ho vols canviar tot, i no només per a nosaltres, sinó també per a la Roseanna i en Matija. Per què vols fer-ho, però, no m'ho has explicat.

—Vull fer-ho perquè, després de tretze anys, em diguis:

«Drenka, t'estimo, i ets l'única dona que vull». És hora que em diguis això!

—I ¿per què ara? Alguna cosa em deu haver passat per alt...

Ella va dir, plorant una altra vegada:

—Hi ha estones que em sembla que et passi per alt tot.

—Això no és veritat. No hi estic d'acord. No em passa per alt res, més aviat. No m'ha passat per alt el fet que no vas gosar deixar en Matija quan la cosa anava més malament, perquè si l'haguessis deixat hauries quedat penjada, sense la teva part de l'hotel. T'ha fet por deixar en Matija perquè parla la teva llengua i et manté unida al teu passat; t'ha fet por deixar en Matija perquè és, sense cap mena de dubte, un home bondados, fort i responsable; però en Matija representa sobretot diners. Malgrat tot aquest amor que sents per mi, no has insinuat ni una sola vegada que deixem les nostres parelles respectives i fugim junts, per la senzilla raó que jo no tinc res i ell és ric. No vols ser la dona d'un pobre, mentre que trobes bé ser l'amant d'un pobre sobretot quan això et permet, amb l'estímul del pobre, follar a més a més amb qualsevol altre.

Això va fer somriure la Drenka; tot i passar el que passava, encara feia aquell somriure murri que ben pocs a part d'en Sabbath havien pogut contemplar.

—¿Ah, sí? I si t'hagués dit que deixava en Matija ¿hauries fugit amb mi? ¿Segur, sent curta com sóc, i amb el mal accent que tinc, i sense tota aquesta vida a què estic lligada? És veritat que gràcies a tu el matrimoni amb en Matija se'm fa suportable; però que hi sigui en Matija et convé a tu.

—Si continues amb en Matija és per fer-me feliç a mi, vaja.

—Sí, més que per cap altra cosa!

—I això també explica que hi hagi altres homes.

—És clar!

—¿I la Christa?

—Ho vaig fer per tu; saps que ho vaig fer per tu. Per complaure't, per excitar-te, per donar-te el que volies, per donar-te la dona que no havies tingut mai! T'estimo, Mickey. Si m'agrada ser obscena i fer de tot és per tu. Per tu faria qualsevol cosa; però ja no puc suportar que vagis amb altres dones. Em fa massa mal. El dolor és massa gran!

De fet, des d'aquella aventura amb la Christa d'uns quants anys enrere, en Sabbath havia deixat de ser el llibertí vividor que la Drenka assegurava no poder suportar, i per tant ella ja tenia l'home monògam que desitjava encara que no ho sabés. Per a les altres dones en Sabbath resultava més aviat poc atractiu, no només perquè era barbut, tossudament extravagant, tirant a gras i tirant a vell en tots els aspectes, sinó també perquè, després de l'escàndol que quatre anys enrere hi havia hagut amb la Kathy Goolsbee, s'havia consagrat encara més a guanyar-se l'antipatia de tothom gairebé com si lluités pels seus drets. El que havia continuat dient a la Drenka, i que la Drenka continuava creient, era mentida; i tenir-la enganyada respecte a la seva capacitat de seducció era una cosa tan senzilla que el meravellava. Si continuava fent-ho no era per enganyar-se també a si mateix, ni tampoc per vanagloriar-se davant d'ella, sinó perquè era una temptació massa gran: la Drenka demanant-li amb passió i amb tota la credulitat del món «¿Com ha anat? Explicam'ho tot. No et descuidis res» mentre ell la penetrava tal com la Nera feia veure que penetrava la Silvija a la Polaroid. La Drenka recordava fins a l'últim detall dels casos excitants que ell li explicava quan ell ja feia temps que n'havia oblidat fins i tot la línia argumental, però en canvi ell quedava ingènument captivat pels casos que li explicava ella, perquè els d'ella eren de persones reals. I sabia que eren reals perquè, cada vegada que ella tenia una nova aventura, ell escoltava pel supletori mentre ella, al seu costat, al llit, amb el telèfon

mòbil en una mà i el seu penis erecte a l'altra, feia tornar boig de plaer el seu últim amant amb paraules que no deixaven mai de fer el seu efecte. I, després, cada un d'aquests individus satisfets deia a la Drenka exactament el mateix —l'electricista amb cua de cavall amb qui es banyava al pis d'ell, el psiquiatre cohibit a qui la Drenka veia un dijous sí un dijous no en un motel de l'estat veí, el jove pianista de jazz que un estiu va tocar a l'hotel, el desconegut anònim de mitja edat i somriure de John Kennedy amb qui va coincidir a l'ascensor del Ritz-Carlton—, tots li deien, tan aviat com recobraven l'alè —i en Sabbath els ho sentia dir, es delia per sentir-ho, es recreava sentint-ho, sabent que era una de les poques veritats inequívokes i meravellosament incontestables que donaven sentit a la vida d'un home—, tots confessaven a la Drenka: «No n'hi ha cap altra com tu».

I ara ella li deia que no tenia ganes de continuar sent aquella dona unànimement reconeguda com a diferent de totes les altres. A cinquanta-dos anys, encara prou seductora per convertir en agosarats els homes més convencionals, volia canviar i transformar-se en una altra persona; però ¿sabia per què? El domini secret de l'enardiment i l'ocultació, aquella era la poesia de la seva existència. La seva rudesa era la força més distintiva de la seva vida, la que hi donava distinció. ¿Què era sinó la Drenka? ¿Què era sinó en Sabbath? Ella era l'últim lligam que en Sabbath tenia amb un altre món; ella, i el seu bon gust per les coses inadmissibles. Com a especialista en trencament de les convencions, no havia ensenyat mai a cap alumne tan dotat com ella; en comptes d'estar units per un acord, estaven lligats per l'instint, i junts podien erotitzar qualsevol cosa (excepte els seus cònjuges). Tant el matrimoni de l'un com el de l'altre reclamaven un contramatrimoni en què els adúlter combatessin els seus sentiments de captivitat. Ella sabia distingir una meravella quan en tenia una al davant.

I ell la burxava tan despietadament perquè li hi anava la vida.

A ella també semblava que en allò li hi anés la vida, i no només pel que deia sinó sobretot per la cara que feia, perquè tenia un aspecte com si el fantasma fos ella i no la mare d'en Sabbath. Aquells últims sis mesos, la Drenka havia estat patint de mal de panxa i de nàusees, i ell va pensar de cop que no fossin símptomes del neguit creixent que l'havia anat envaint a mesura que s'acostava el dia de maig en què havia decidit presentar-li aquell ultimàtum absurd. Fins a aquest dia, ell havia atribuït els espasmes i els vòmits ocasionals de la Drenka a la tensió de la feina a l'hotel. Després de més de vint-i-tres anys treballant-hi, ella mateixa no s'estranyava que aquella dedicació hagués acabat tenint seqüeles sobre la seva salut. «Has d'entendre-hi d'alimentació», es lamentava ella amb desànim, «has d'entendre-hi de lleis, has d'entendre-hi de tot. Això, Mickey, en una feina en què has d'estar atenent la clientela contínuament, acaba cremant-te. I en Matija no ha après a ser més flexible. Això ha de ser així, això ha de ser aixà; quan la cosa més intel·ligent seria complaure'ls tan bonament com puguis i no haver de dir sempre que no. Tant de bo pogués deixar la comptabilitat de banda una temporada; tant de bo pogués deixar d'estar pel personal. Els empleats més grans que tenim són gent carregada de problemes personals. Dels que són casats, tant la gent de la neteja com la de la cuina, per com es comporten saps que estan capficats per alguna cosa que no té res a veure amb nosaltres. Porten a la feina els problemes de casa. I acuden a mi perquè jo sóc més avinent. En Matija va fent tot l'estiu, i jo li dic "En Tal ha fet això, la Tal ha fet allò"; i ell em diu: "Sempre em véns amb aquests problemes! ¿Per què no em dones alguna bona notícia?". Doncs perquè el que passa m'afecta. Tenir aquestes noies joves contractades, per exemple. No vull agafar més noies joves. No tenen ni idea de res,

i haig d'acabar fent jo la feina com fos una d'elles. Plates escampades per tot arreu. Faig neteja, m'emporto les plates; com una simple cambrera. És una cosa que carrega, Mickey. Si almenys hi tinguéssim el nostre fill... Però en Matthew troba que portar l'hotel és una bogeria. I hi ha vegades que li dono la raó. Tenim una assegurança de responsabilitat civil d'un milió de dòlars, o sigui que haig de tenir un altre milió de dòlars. Així ens ho han aconsellat. ¿Saps el moll de pilons de la platja de l'hotel que agrada tant a tothom? Doncs la companyia d'assegurances diu: "Traieu-lo. Algú s'hi farà mal". Vaja, que les coses interessants que voldries oferir a la clientela només et fan tenir maldecaps. I ara els ordinadors!».

Resultava que havien de tenir ordinadors abans de l'estiu, un sistema informàtic car que s'havia d'instal·lar per tot l'hotel. Tothom havia d'aprendre a fer-lo servir, i la Drenka els n'havia ensenyat després d'haver-ne après ella fent un curset de dos mesos a l'escola tècnica de Mount Kendall (un curset que també va fer en Sabbath per poder-se veure tots dos encabat una vegada a la setmana al motel Bo-Peep, a tocar de Mount Kendall). Per a la Drenka, gràcies a l'experiència que tenia en comptabilitat, el curset d'informàtica va ser bufar i fer ampolles, però ensenyar al personal no va ser-ho tant. «Has de pensar tal com pensa l'ordinador», va explicar a en Sabbath, «i la majoria dels meus empleats encara no saben pensar ni com una persona». «¿Com és que continues matant-t'hi, doncs? Et fa posar malalta; ja no t'agrada». «Sí; pels diners. M'agrada per això. I no m'hi mato tant. La cuina sí que és un matament. Que la feina sigui cansada, o que et faci estar en tensió, tant se me'n dona; però per aguantar físicament a la cuina s'ha de ser fort com un cavall. En Matija és un senyor, gràcies a Déu, i no li sap greu haver de fer una feina de cavall. Sí, m'agrada pels guanys; m'agrada veure que el negoci rutlla. Aquest any serà el pri-

mer, després de vint-i-tres anys, que no tenim superàvit. És un altre motiu per posar-te malalta. Tindrem dèficit. Porto els comptes, i veig que des d'en Reagan el restaurant va de baixa cada setmana. Als anys vuitanta venia gent de Boston. El dissabte tant se'ls en donava haver de sopar a quarts de deu del vespre, i fèiem dos torns. Però a la gent d'aquí això no els hi agrada. Llavors giràvem molt, i no teníem competència...».

No era estrany que tingués espasmes abdominals: tota la feina, els maldecaps, els beneficis a la baixa, ordinadors nous per instal·lar, i a sobre tots els seus homes. I jo; la feina que jo li donava! Allò sí que era una feina de cavall.

—No puc fer-ho tot —es va queixar a en Sabbath un dia que tenia molt mal—. Només puc ser qui sóc.

Així doncs, va pensar en Sabbath, continuava sent una persona capaç de fer-ho tot.

Quan follava amb la Drenka allà a «la gruta» i tenia la seva mare espiant per sobre l'espatlla igual que l'àrbitre de beisbol de la base de meta que treu el cap per darrere l'esquena del receptor, en Sabbath pensava que potser l'esperit de la seva mare havia sortit del cony de la Drenka just abans que ell la penetrés, que potser era allà on estava arraulit, esperant amb paciència la seva arribada. ¿D'on procedien, sinó, els fantasmes? A diferència de la Drenka, que semblava dominada de cop i volta per tots els tabús, aquell nervi que havia sigut la seva mare era ara més enllà de qualsevol tabú: era a tot arreu a l'aguait; i, fos allà on fos, la descobria com si també ell tingués alguna facultat sobrenatural, com si transmetés un feix d'ones filials que rebotaven en la presència invisible de la seva mare i n'hi donaven la localització exacta. Si no era això, era que s'estava tornant boig. En tot cas, però, sabia que era un pam a la dreta de la cara

exsangüie de la Drenka. Potser des d'allà no només escoltava cada una de les seves frases obscenes, sinó que era ella qui, dotada del poder d'un titellaire, les hi feia dir. Fins i tot podia ser que fos ella qui l'estava conduint a la tragèdia de perdre l'única alegria que li quedava. De cop l'objecte d'atenció de la seva mare havia canviat, i, per primera vegada des de l'any 1944, el fill viu li resultava més real que el fill difunt.

L'aberració suprema —va pensar en Sabbath, mirant de trobar una solució al dilema— és que els llibertins siguin fidels. ¿Per què no deia a la Drenka que sí, que faria el que li demanava?

La Drenka s'havia deixat caure exhausta sobre un aflorament de granit que hi havia al mig del clos de roques, on els dies de bon temps acostumaven a seure per menjar-se els entrepans que ella portava a la motxilla. Als peus hi tenia un ram de flors pansides, les primeres flors de camp d'aquella primavera, que la Drenka havia collit la setmana anterior mentre pujava pel bosc per trobar-se amb en Sabbath i que havien quedat allà tirades. Cada any ella li ensenyava els noms de les flors, tant en la seva llengua com en la d'ell, i d'un any per l'altre ell no se'n recordava de cap ni en una llengua ni en l'altra. Feia quasi trenta anys que en Sabbath s'havia retirat a aquelles muntanyes, i tot i així no sabia el nom de quasi res del que hi havia. Allà d'on venia tot allò no existia. Totes aquelles plantes hi eren estranyes. Ell era de la costa. Allà hi havia sorra i mar, horitzó i cel, dia i nit; claror, fosc, mareas, estrelles, barques, sol, bromes, gavines. Hi havia molls i espigons, el passeig marítim, l'oceà atronador, mut, infinit. On s'havia criat tenien l'Atlàntic. Amb els dits dels peus podies tocar el lloc on començaven els Estats Units. Vivien en una casa de parets d'estuc a dos carrers escassos del llindar dels Estats Units. La casa. El porxo. Les teles mosquiteres. La nevera. La banyera. El linòleum. L'escom-

bra. El rebost. Les formigues. El sofà. La ràdio. El garaig. La dutxa exterior amb el terra empostissat que en Morty havia fet i el desaigüe que sempre s'embussava. A l'estiu, la salaror de la marinada i la claror enlluernadora; al setembre, els huracans; al gener, les tempestes. Tenien el gener, el febrer, el març, l'abril, el maig, el juny, el juliol, l'agost, el setembre, l'octubre, el novembre, el desembre. I el gener una altra vegada. I una altra vegada el gener, una infinitat de generos, de febreros, de marços. Agost, desembre, abril; de tots els mesos en tenien un bé de Déu. Vivien enmig de la infinitud. S'havia nodrit d'infinitud i de la seva mare, que al començament de tot eren una mateixa cosa. La seva mare, la seva mare, la seva mare, la seva mare, la seva mare; i més tard van ser la seva mare, el seu pare, l'àvia, en Morty, i l'Atlàntic al capdavall del carrer. El mar, la platja, els primers dos carrers dels Estats Units, i a continuació la casa; i, dintre casa, la mare que no va parar de xiular fins al desembre del 1944.

Si en Morty hagués tornat a casa viu, si la infinitud hagués acabat de forma natural en comptes d'acabar-se amb un telegrama, si després de la guerra en Morty hagués començat a treballar d'electricista i de llauner, s'hagués convertit en promotor de cases a la costa, s'hagués ficat en el negoci de la construcció en el moment que el creixement immobiliari començava al comtat de Monmouth... Tant era. Tria tu mateix: ser traït per la fantasia de la infinitud o per la realitat de les coses finites. En Sabbath només hauria pogut acabar sent qui era, implorant el que implorava, subjecte a allò que el tenia subjecte, dient el que no volia privar-se de dir.

—Ja veuràs —va dir en el seu to més amable—; et proposo una cosa. Faré el sacrifici que em demanes. Renunciaré a totes les dones menys tu. Diré: «Drenka, només t'estimo a tu i et vull a tu, i faré qualsevol jurament que em vulguis fer fer

especificant tot el que tinc prohibit». Però a canvi tu has de fer també un sacrifici.

—D'acord! —va dir ella amb exaltació, posant-se dreta—. Ho accepto! No aniré amb cap altre home! Estaré amb tu i prou per sempre!

—No —va dir ell, acostant-se amb els braços allargats cap a ella—, no em refereixo a això. Pel que m'has dit, això no et resulta cap sacrifici. Et demano una cosa per posar a prova la teva sinceritat i la teva fermesa tal com tu posaràs a prova les meves, una obligació que et resulti tan repulsiu com per a mi ho és violar el sagrament de la infidelitat.

L'havia cenyit amb els braços, i li engrapava les natges molsudes per sobre dels texans. *T'agrada que et doni l'esquena i t'ensenyi el cul. És una cosa que agrada a tots els homes. Però només tu me l'hi fiques; només tu, Mickey, em folles per darrere!* No era veritat, però era un sentiment que s'agraïa.

—Jo renunciaré a totes les altres dones; i tu, a canvi —li va dir—, l'hi mamaràs al teu marit dues vegades a la setmana.

—Ecs!

—Ecs, sí. Ecs, això mateix. Ja et vénen ganes de treure. «Ecs, no podré!». I no em demanis una cosa més suau.

Ella es va desagafar i li va suplicar entre sanglots:

—Parla de debò; això és de debò!

—Ja hi parlo, de debò. ¿Ho trobes fastigós? Senzillament és la monogàmia en tota la seva cruesa. Imagina't que és un altre; és el que fan totes les bones mullers. Imagina't que és l'electricista. Imagina't que és el magnat de les targetes de crèdit. A més a més, en Matija triga dos segons a escorre's. Tindràs tot el que vulguis i un marit content, i dedicant-hi només quatre segons cada setmana. I pensa com m'excitarà a mi. Serà la cosa més promíscua que hauràs fet: mamar-l'hi al marit per donar gust a l'amant. ¿Et vols sentir com una puta de veritat? Segur que amb això t'hi sents.

—Prou! —va cridar ella, tapant-li la boca amb les mans—. Tinc càncer, Mickey! Prou! Les molèsties que tinc són del càncer! I no m'entra al cap, no m'entra al cap! Em puc morir!

Llavors va passar una cosa estranyíssima. Per segona vegada en un any, un helicòpter va sobrevolar el bosc i de cop va donar la volta i es va quedar planant sobre seu. Aquesta vegada havia de ser la seva mare segur.

—Déu meu —va dir la Drenka, i va estrènyer en Sabbath tan fort amb els braços que el pes de tota la seva persona va fer que se li dobleguessin els genolls (tot i que potser se li haurien doblegat igualment).

No pot ser, mare, va pensar en Sabbath. Primer en Morty, després tu, després la Nikki i ara la Drenka. En aquest món no hi ha res que faci honor a la seva paraula.

—Ai! Hauria volgut... —va exclamar la Drenka mentre el motor de l'helicòpter brogia damunt seu, una força dinàmica que magnificava aquella solitud atroç, una paret de soroll que els queia a sobre mentre tot el seu edifici carnal s'ensorrava—. Hauria volgut fer-t'ho dir sense que ho sabessis; hauria volgut que et sortís del cor dir-ho. —I llavors va proferir el plany que autentifica l'acte final d'una tragèdia clàssica—: Em puc morir! Si no ho aturen, amor meu, seré morta d'aquí un any!

Afortunadament es va morir al cap de sis mesos a causa d'una embòlia pulmonar abans que el càncer, que se li havia estès omnívorament per tot l'organisme des dels ovaris, hagués tingut temps de torturar la Drenka més enllà de la capacitat de resistència de la seva fortalesa tenaç.